

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ НА ЗАЛІЗНИЧНИХ ВОКЗАЛАХ ВЕЛИКИХ МІСТ УКРАЇНИ (на прикладі міста Львова)

Розглянуто теоретичні аспекти попередження правопорушень на об'єктах інфраструктури залізничного транспорту України відповідно до Технічного регламенту безпеки залізничного транспорту України, прийнятого у контексті адаптації національного законодавства до вимог Європейського Союзу. Підкреслено необхідність застосування новітніх інформаційних технологій для реалізації прогностування профілактичної діяльності та підвищення ефективності взаємодії транспортної міліції та органів залізничного транспорту.

Ключові слова: безпека, органи внутрішніх справ, залізничний транспорт, взаємодія, попередження правопорушень.

Постановка проблеми. В Україні функціонує одна з найбільших у Європі систем залізничного транспорту, яка найкоротшим наземним шляхом з'єднує Євроатлантичний та Азіатсько-Тихоокеанський регіони. Першорядне значення для нормальної і безпечної роботи залізниць має найсуворіше дотримання встановленого порядку, порушення якого не тільки дезорганізує управління рухом транспорту, але може спричиняти людські жертви і заподіяння величезної матеріальної шкоди. Необхідність адаптації національного законодавства до вимог Європейського Союзу сприяє прийняттю Кабінетом Міністрів України нормативно-правових документів у сфері забезпечення безпеки діяльності транспорту. Це зумовлює потребу у детальному науковому аналізі ефективності застосування норм права щодо забезпечення належного рівня безпеки громадян на залізничному транспорті, зокрема на об'єктах пасажирської інфраструктури.

Стан дослідження. Проблеми протидії правопорушенням на вокзалах великих міст частково висвітлювалися в роботах, у цілому присвячених корисливим і корисливо-навальницьким правопорушенням, що вчиняються на об'єктах залізничного транспорту, а також проблемам незаконної міграції. Серед авторів зазначених праць виокремимо: А. М. Волощука, В. К. Гіжевського, В. Л. Грохольського,

В. В. Коваленка, Л. В. Ковалюк, М. В. Коваліва, В. П. Межевого, В. Л. Ортинського, О. І. Остапенка, Є. В. Полякова, С. В. Продайка, В. Й. Развадовського, Ю. І. Римаренка, І. Ф. Хараберюша, М. Л. Шелухіна, С. В. Якимову, П. Х. Ярмачі та ін.

У роботах перелічених учених є важливі теоретичні та практичні висновки, що є істотним внеском у вивчення проблеми, але, на жаль, вони не охоплювали проблему протидії правопорушенням на об'єктах пасажирської інфраструктури в контексті Технічного регламенту безпеки інфраструктури залізничного транспорту [1].

Метою статті є розроблення теоретичних підходів до попередження правопорушень, учинених на залізничних вокзалах великих міст.

Виклад основних положень. На думку французького дослідника проблем урбанізації П. Мерлена, «мобільність і транспорт – це фактори, які виконують у структурі міста роль костяка» [2, с. 23]. Сфера вивчення адміністративної деліктності на залізничних вокзалах у науці кримінології отримала назву «регіональні особливості правопорушень». Залізничні вокзали, як місця масового скупчення людей, приваблюють велику кількість правопорушників, у зв'язку з чим вимагають невинного спостереження з боку правоохоронних органів.

Особливої уваги заслуговують вокзали великих міст, на кожен із яких щодня прибуває кілька десятків тисяч пасажирів поїздами далекого прямування і пасажирів на поїздах приміського сполучення з області та прилеглих міст.

Актуальність адміністративно-деліктного дослідження правопорушень, скоєних на залізничних вокзалах, зумовлена також постійним їх зростанням. В умовах, коли фіксується зменшення загальної кількості правопорушень, скоєних на транспорті (у 2013 – 7,6%), об'єкти пасажирської інфраструктури, що в оперативному розумінні обслуговуються УМВС України на Львівській залізниці, двічі за останні шість років уходили до об'єктів із найбільшими темпами приросту зареєстрованих правопорушень. 2008 року показник цього приросту становив 12,6%, а 2010 р. – 11,3% [3].

Динаміка зареєстрованих правопорушень, скоєних на залізничних вокзалах упродовж останніх п'яти років, характеризується динамікою у бік їх збільшення з невеликим уповільненням темпів приросту, які в середньому перевищують 8,5%. Ця тенденція порівняльна з динамікою загальної протиправної діяльності проти власності, що обґрунто-

ується переважанням корисливих правопорушень у системі проти-правних діянь, що відбуваються на залізничних вокзалах.

На нашу думку, через низку причин адміністративно-деліктна характеристика правопорушень, скоєних на залізничних вокзалах, володіє специфікою, яка повинна враховуватися під час розробки заходів щодо їх попередження.

По-перше, більшість розглянутих правопорушень характеризуються унікальністю і в низці випадків не охоплюються однозначною правовою оцінкою. Такі правопорушення часто можуть учинитися правопорушниками тільки на залізничних вокзалах і винятково у великих містах.

По-друге, більшість означених правопорушень скоюються щодо приїжджих громадян, які через різні причини надають перевагу не звертатися по допомогу до правоохоронних органів або виявляють вчинене щодо них правопорушення далеко від місця скоєння.

По-третє, ці правопорушення нерідко вчиняються правопорушниками-гастролерами, які періодично приїжджають для здійснення окремих видів правопорушень, орудують переважно на залізничних вокзалах. Серед них слід виокремити шахраїв, які спеціалізуються на одноманітних видах шахрайства і практично відкрито діють упродовж тривалого часу.

По-четверте, наслідки правопорушень, скоєних на залізничних вокзалах, не можна вимірювати лише матеріальними або фізичними критеріями. Заподіяна шкода має також психологічний характер, адже пасажирів, щодо яких вчиняються правопорушення, часто не потрапляють у свої поїзди і залишаються в чужому місті без будь-яких засобів для прожиття.

Структура правопорушень великих залізничних вокзалів (Київ, Львів, Дніпропетровськ, Харків, Одеса) складається з великої кількості правопорушень, чимало із яких не характерні для інших вокзалів, зокрема обласних центрів. Наприклад, окремі види розкрадань можуть бути реалізовані тільки на вокзалах великих міст або міст, через які прямує велика кількість транзитних пасажирів. Такі пасажирів, як правило, мають із собою значні грошові суми і змушені переходити на інший залізничний вокзал, або взагалі пересідати на інший вид транспорту.

Крім цього, вокзали вже давно перетворені на великі об'єкти не завжди законної роздрібної торгівлі та надання різних видів побутових послуг.

Сукупність правопорушень, скоєних на залізничних вокзалах великих міст, зокрема Львова, визначається різноманітністю протиправних посягань, які стосуються різнорідних груп об'єктів адміністративно- та кримінально-правової охорони, що володіють неповторною адміністративно-деліктною, кримінально-правовою та кримінологічною характеристикою, у зв'язку з чим можуть претендувати на самостійний вид правопорушень, що вимагає не тільки наукового осмислення, а й постійного спостереження.

Структура дослідженої адміністративної деліктності складається із правопорушень проти здоров'я, конституційних прав громадян, власності, громадської безпеки та громадського порядку, здоров'я населення і суспільної моралі, правопорушень у сфері економічної діяльності. Основний характер структури визначають правопорушення проти власності, адже вони суттєво переважають над іншими правопорушеннями.

Насильницькі правопорушення проти життя, здоров'я та хуліганства на залізничних вокзалах найчастіше відбуваються під час сварок між пасажирами або особами, які ведуть паразитний спосіб життя і перебувають на вокзалах.

Правопорушення у сфері економічної діяльності найчастіше виражаються в незаконному підприємстві, пов'язаному з несанкціонованою торгівлею на території вокзалів, збутом немаркованих товарів, а також придбанням чи збутом майна, здобутого злочинним шляхом.

Правопорушення проти здоров'я населення в структурі розглянутої адміністративної деліктності проявляються у перевезенні залізничним транспортом наркотиків або їх збуті на залізничних вокзалах.

Правопорушення проти власності, вчинені на залізничних вокзалах, як правило, орієнтовані на вилучення (шляхом розкрадання або вимагання) грошових коштів та особистих речей пасажирів. На вокзалах відбуваються кишенькові крадіжки, яких у більшості випадків зазнають пасажирів приміських електричок біля пропускних турнікетів. Корисливо-насильницькі правопорушення, навпаки, скоюються стосовно пасажирів далекого прямування і в основному за межами територій вокзалів, але жертва вибирається безпосередньо на вокзалі [4].

У системі правопорушень, що вчиняються на залізничних вокзалах, особливе місце посідають шахрайства, способи яких у низці випадків слід визнати унікальними, що не охоплюються однозначною правовою оцінкою.

Значна частина правопорушень, які скоюються на залізничних вокзалах, характеризується високим рівнем латентності, що обумовлює суттєві труднощі в боротьбі з ними. Деякі види шахрайств і такі правопорушення, як порушення авторських і суміжних прав, заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою, придбання або збут майна, звідомо здобутого протиправним шляхом, організація заняття проституцією, незаконне розповсюдження порнографічних матеріалів, практично взагалі не реєструються у зв'язку з залежністю методів їх учинення з факторами (часовими та просторовими), притаманними транспорту, та організаційно-структурними – характерними для органів внутрішніх справ.

Серед позначених груп правопорушень деякі види, незважаючи на свою поширеність і відкритий характер скоєння, часто взагалі не реєструються та, відповідно, не зазнають кримінального переслідування з боку правоохоронних органів. До них можна віднести:

- шахрайства: щодо незаконного стягнення плати за паркування, засновані на інсценуванні зйомок телепрограм, під час яких громадянам вручаються різні призи, за які необхідно сплатити податок у розмірі 35% від їх вартості;

- реалізація відеоматеріалів порнографічного характеру, а також контрафактних примірників творів і фонограм з рук або через торговельні кіоски, розташовані в межах інфраструктури вокзалу;

- перевезення безквиткових пасажирів на поїздах далекого прямування за 50–70% від вартості квитка, а також отримання незаконної винагороди із безквиткових пасажирів за пропуск до поїздів приміського сполучення.

Найчастіше так діють шахраї, особи, які організують безквиткові поїздки на залізничному транспорті, та особи, причетні до несанкціонованої торгівлі і легальним товаром, і порнографічною продукцією.

Така ситуація зумовлена не тільки збоями в роботі правоохоронних органів, але і труднощами правової оцінки перелічених діянь, а також щодо доведення провини суб'єктів зазначених правопорушень.

Причинний комплекс правопорушень, що скоюються на залізничних вокзалах, визначається широким колом факторів, які впливають не тільки на розглянуту групу правопорушень, а й на правопорушення взагалі. Крім типових причин корисливої та насильницької деліктності, в основі факторів, що детермінують учинення правопорушень на залізничних вокзалах, істотна роль відводиться організацій-

ним недолікам у діяльності міліції та адміністрацій вокзалів. Заходи, спрямовані на попередження правопорушень, що вживаються органами внутрішніх справ, як правило, не характеризуються чіткою узгодженістю, масштабністю та наступальністю [5].

Скоєнню правопорушень на залізничних вокзалах сприяє широке коло причин і умов, які більшою мірою збігаються з причинами та умовами, що сприяють учиненню корисливих, економічних і насильницьких правопорушень.

Однак, крім типових причин існування зазначених видів правопорушень, в основі факторів, що визначають учинення правопорушень на залізничних вокзалах, – організаційні недоліки у діяльності органів внутрішніх справ. Найчастіше працівники підрозділів лінійних відділів добре обізнані про місце та способи вчинення низки правопорушень, але для запобігання їм не вживають жодних заходів. У зв'язку з цим виникає думка, по-перше, про наявність корупційної складової, по-друге, працівники органів внутрішніх справ не вміють, відповідно до вимог КУПАП, документувати вказані види адміністративних правопорушень. Соціально-демографічна характеристика правопорушників, що діють на залізничних вокзалах, не дозволяє робити висновок про криміногенну активність конкретних категорій громадян. У скоєнні розглянутих правопорушень беруть участь і особи зрілого віку, і неповнолітні (зокрема ті, які не досягли віку адміністративної відповідальності). Приблизно чверть правопорушень, найчастіше дрібні крадіжки, шахрайства та грабежі, вчиняються жінками або за участю жінок, які в більшості випадків використовуються для відволікання уваги потерпілих або для входження до них у довіру. Освітній рівень указаних осіб доволі низький (в основному середня й неповна середня освіта). Більш високий рівень освіти характерний для осіб, які вчиняють правопорушення у сфері економічної діяльності, та осіб, причетних до скоєння правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

Значна частина розглянутих правопорушників характеризується істотною соціально-правовою та морально-психологічною деформацією. До найбільш характерних властивостей їх особистості належать: незацікавленість суспільно корисною діяльністю; стійкість антигромадської поведінки; прояв стійких відхилень у вигляді емоційної збудливості, агресивності поведінки, конфліктності, нестриманості, а також жорстокості, егоїзму та індивідуалізму, озлобленості, надмірної грубості і зухвалості.

Правопорушення, вчинені на залізничних вокзалах міста Львова, стосуються майже всіх категорій громадян, які користуються залізничним транспортом. Літні люди через свою довірливість найчастіше зазнають шахрайства, а неповнолітні – пограбувань і розбійних нападів, причому, як правило, з боку своїх однолітків. Громадяни, які ведуть асоціальний спосіб життя, частіше, ніж інші, страждають від насильницьких правопорушень, а добropорядні громадяни, навпаки, в основному зазнають таємних розкрадань майна, і рідше потерпають від корисливо-насильницьких правопорушень, які в основному скоюються в нічний час щодо осіб, які прибувають на залізничні вокзали на електропоїздах.

Шахрайств у вигляді незаконного стягування плати за паркування автомобіля зазнають майже всі громадяни, які залишають свої автомобілі біля вокзалів, тому що не підозрюють про те, що їх обманюють.

Підвищення рівня ефективності протидії правопорушенням, учиненим на залізничних вокзалах міста Львова, має здійснюватися за допомогою удосконалення реалізації з цією метою організаційно-правових заходів, до яких можна віднести: їх своєчасне виявлення та припинення; тіснішу внутрішньовідомчу взаємодію лінійних підрозділів органів внутрішніх справ, підрозділів територіальної міліції, в оперативному обслуговуванні яких знаходяться ділянки, які межують із територіями залізничних вокзалів; інформування громадян про найбільш поширені способи вчинення правопорушень на залізничних вокзалах, найперше шахрайств; взаємний обмін кримінологічною інформацією між транспортною та територіальною міліцією; створення спеціалізованих оперативно-пошукових груп; залучення до такої роботи недержавних охоронних структур тощо.

Правопорушення на залізничних вокзалах переважно скоюють особи чоловічої статі (81%). Жінки в основному беруть участь у скоєнні правопорушень проти власності шляхом шахрайств і крадіжок. Багато способів названих видів правопорушень передбачають участь саме жінок, адже вони легше, ніж чоловіки, входять у довіру до потенційних жертв розкрадань. У момент скоєння правопорушень вони дуже часто тримають на руках дитину і зображають транзитних пасажирок.

У скоєнні корисливо-насильницьких і насильницьких правопорушень жінки беруть участь спільно з чоловіками і нерідко виконують роль співвиконавців.

Вікова характеристика вивчених осіб правопорушників дозволяє зробити висновок про криміногенну активність різних вікових груп, але найбільшою мірою такий вид правопорушень характерний для осіб, що знаходяться в молодому і працездатному віці, причому найбільшу деліктність проявляють особи віком від 21 до 35 років, питома вага яких становить 49%. Насильницькі і корисливо-насильницькі правопорушення в більшості вчиняються особами у віці 14–25 років. Крадіжки і шахрайства найбільш часто скоюються особами у віці від 26 до 35 років [6]. У вчиненні розкрадань шляхом обману часто беруть участь неповнолітні та люди похилого віку. У такому випадку неповноліття і літній вік використовується правопорушниками для входження в довіру до потенційних потерпілих. У більшості неповнолітніх існують стійкі відхилення морального спрямування, що виражаються у відсутності позитивних мотивів.

Близько 53% осіб, що скоюють правопорушення на залізничних вокзалах, мають судимості, причому половина з них мають дві і більше судимостей: за корисливі та корисливо-насильницькі правопорушення (53%), хуліганство (21%) і заподіяння шкоди здоров'ю (15%).

У механізмі вчинення досліджених правопорушень у багатьох випадках важливе, а часом визначальне, місце належить поведінці жертви, яка в ситуації, що передувала правопорушенню, і безпосередньо в ситуації правопорушення може бути позитивною, негативною і нейтральною. Залежно від поведінки жертв, постраждалих від правопорушень на залізничних вокзалах, можна класифікувати на нейтральні і некритичні.

Правопорушень на залізничних вокзалах зазнають в основному чоловіки (69%), які частіше і легше, ніж жінки, зав'язують випадкові й сумнівні знайомства, що призводять іноді до скоєння щодо них правопорушень. Жінки найчастіше ставали жертвами шахрайств, грабежів і розбійних нападів, крадіжок. Така тенденція пояснюється тим, що під час здійснення шахрайств, грабежів і розбійних нападів суб'єкти правопорушень, як правило, орієнтуються на розкрадання ювелірних виробів (сережок, ланцюжків тощо) і дамських сумочок. Розглянуті правопорушення переважно скоюються стосовно неповнолітніх чи осіб зрілого віку (36–50 років). Найбільш віктимною є вікова група 36–40 років, представники якої зазнають правопорушень майже в кожному п'ятому випадку (19,1%). Підвищеною віктимністю також володіють вікові групи 41–45 років і 46–50 років, на частку яких серед усіх обстежених жертв правопорушень припадає, відповідно, 17,2% і 13,7%.

Правопорушення, вчинені на залізничних вокзалах, становлять близько 35–40% від усіх правопорушень на об'єктах залізничного транспорту в регіоні. В сукупності ці правопорушення можуть претендувати на новий вид із позиції адміністративної деліктології, який вимагає постійного кримінологічного спостереження та характеризується довготривалим рухом у бік збільшення їх кількості. Останнім часом щорічний приріст розглянутих правопорушень становить приблизно 8,5%. Відтак у попередженні правопорушень на залізничних вокзалах на перший план необхідно висунути спеціальні кримінологічні заходи.

Особливе місце серед цих заходів має посісти своєчасне виявлення правопорушень у сфері громадської безпеки. Основний зміст попереджувальних заходів повинен зводитися до вдосконалення діяльності правоохоронних органів [7]. Саме через збої в роботі транспортної міліції та адміністрації відбувається значна кількість правопорушень на залізничних вокзалах, велике скупчення людей на яких і привертає увагу різних правопорушників.

Висновки. Підвищення рівня ефективності протидії правопорушенням, що вчиняються на залізничних вокзалах, повинно здійснюватися за допомогою вдосконалення організаційно-правових заходів, до яких уходить: більш тісна внутрішньовідомча взаємодія лінійних органів і територіальних відділів міліції, в оперативному обслуговуванні яких знаходяться ділянки, які межують з територіями залізничних вокзалів; інформування громадян про найбільш поширені способи вчинення правопорушень на залізничних вокзалах, найперше шахрайств; взаємний обмін кримінологічною інформацією між транспортною та територіальною міліцією; створення спеціалізованих оперативно-пошукових груп; залучення до цієї роботи недержавних охоронних структур. Удосконалення адміністративно-правових заходів, як один із ефективних засобів попередження правопорушень, повинно виражатися в постійному вивченні характеру та специфіці вчинення аналізованих деліктів, результати якого необхідно використовувати для розробки рекомендацій щодо кваліфікації протиправних діянь адміністративного характеру.

1. Про затвердження Технічного регламенту безпеки інфраструктури залізничного транспорту: постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2013 № 494. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/494-2013-п>

2. Мерлен П. Город. Количественные методы изучения: пер. с франц. / П. Мерлен. – М.: Прогресс, 1977. – 260 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/273981/>

3. Результати діяльності органів внутрішніх справ України // Експрес-аналіз: статистичний збірник; ДІАЗ МВС України (з 2008 по 2013 рр.).

4. Якимова С. В. Кримінологічна характеристика та попередження корисливих правопорушень на залізничному транспорті / С. В. Якимова. – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – 324 с.

5. Кримінологія: навч. посібник / Ю. Ф. Іванов, О. М. Джужа. – К.: Вид. Паливода А. В., 2006. – 264 с.

6. Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням, що вчиняються на залізничному транспорті: наук.-практ. посібник / уклад. А. М. Волощук, А. А. Анасенков та ін. – Одеса: ОДУВС, 2010. – 190 с.

7. Організаційно-тактичні засади діяльності органів внутрішніх справ на залізничному транспорті щодо протидії злочинності / В. П. Межевой, І. Ф. Харабержуш, М. Л. Шелухін. – Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2011. – 260 с.

Дытюк В. З. Предупреждение правонарушений, совершенных на железнодорожных вокзалах крупных городов Украины (на примере города Львова)

Рассмотрено теоретические аспекты предупреждения правонарушений на объектах железнодорожного транспорта Украины согласно Техническому регламенту безопасности железнодорожного транспорта Украины, принятого в контексте адаптации национального законодательства к требованиям Европейского Союза. Подчеркнута необходимость применения новейших информационных технологий для реализации прогнозирования профилактической деятельности и повышения эффективности взаимодействия транспортной милиции и органов железнодорожного транспорта.

Ключевые слова: *безопасность, органы внутренних дел, железнодорожный транспорт, взаимодействие, предупреждение правонарушений.*

Dytiuk V. Z. Prevention of offences committed at railway stations in large cities of Ukraine (for example, in Lviv).

The necessity to adapt the national legislation to the requirements of the European Union promotes the adoption of normative-legal documents in the field of transport safety by the Cabinet of Ministers of Ukraine. This causes the need for the detailed scientific analysis of the efficiency of the application of norms of the law to ensure the proper level of personal security on the railway, including the objects of passenger infrastructure.

The causal complex of offences committed at railway stations is defined with a wide range of factors that affect not only this group of offences but offenses in general. Apart from the typical reasons of lucrative and violent delinquency, there are a lot organizational faults in the work of militia and administrations of stations

that determine the committal of crimes at railway stations. Measures aimed at the prevention of offences are carried out by bodies of internal affairs, but they are not usually characterized with clear consistency, large scale and activity.

Increasing the efficiency of prevention of offences committed at railway stations should be fulfilled due to improving the organizational and legal measures which may include: closer internal departmental interaction between linear bodies and territorial divisions of the militia that patrol areas bordering on the territories of railway stations; informing citizens about the most common ways of committing crimes at railway stations, especially fraud; mutual exchange of criminological information between transport militia and territorial militia; creation of specialized operational-search groups; involvement of non-state security agencies.

Improving administrative and legal measures as one of the most effective means of preventing offences should be expressed in the regular study of the nature and peculiarities of committing torts, and the results of such investigation should be used to develop recommendations for the qualification of wrongful acts of an administrative nature.

Key words: security, bodies of internal affairs, railway transport, interaction, prevention of offenses.

Стаття надійшла 23 червня 2014 року

УДК 342.951:343.021

С. С. Єсімов

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ ПРОГНОЗУВАННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ У КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Порушено питання теоретичних підходів до аналітичної функції прогнозування оперативної обстановки у контексті адміністративної діяльності органів внутрішніх справ України. Підкреслено необхідність застосування новітніх інформаційних технологій для реалізації аналітичної функції прогнозування у контексті забезпечення повноти, достовірності та точності вихідної інформації про об'єкти і елементи оперативної обстановки з метою ефективного застосування законодавства у сфері охорони громадського порядку.

Ключові слова: аналітична функція, адміністративна діяльність, прогноз оперативної обстановки, органи внутрішніх справ, громадський порядок.